

RECENZE

**ROZPORNÝ, ALE UŽITEČNÝ VÝBOR Z KARLA KREJČÍHO
A POKUS O DESKRPCI JEHO ŽIVOTA A DÍLA**

Karel Krejčí: *Literatury a žánry v evropské dimenzi. Nejen česká literatura v zorném poli komparatistiky.* Úvodní stať napsal Vladimír Svatoň. Edičně připravil, předmluvu a doslov napsal Marcel Černý. Praha: Slovanský ústav AV ČR, v. v. i. – Euroslavica, 2014. 663 s.

Již na počátku budiž řečeno, že každý takový výbor – zvláště takto luxusně vypravený – je užitečný již proto, že připomíná velkého českého slavistu, literárního vědce a komparatistu, jehož práce stojí vždy za přečtení. Na rozdíl od exaktních, přírodních a zvláště technických věd jsou vědy humanitní, k nimž literární věda patří, otevřeně času a prostoru: nic v nich nemusí zcela zestárnout, často naopak; to, co se zdá jako překonané, může v sobě obsahovat podněty a ukazovat novými, často nečekanými směry. Tento svazek je současně – jako řada dalších edičních i jiných počinů věnovaných v posledních letech Karlu Krejčímu – výklad jeho osobnosti a díla. Přítomný výbor je založen na tom, co je napsáno v titulu a podtitulu, a na výkladu, o němž se na počátku pokusil Vladimír Svatoň, a to také z pozice pamětníka, a editor Marcel Černý. Je dobře, že někteří literární vědci vzali – když vezmeme v úvahu jejich vyjadřování těsně po roce 1990 – slavistiku, i když v osobitém pojetí, přece jen na milost. Karel Krejčí byl slavista zcela určitě.

První otázka se vztahuje k názvu výboru: jak je patrné, žánry jsou součástí literatury, takže název jako pleonastický není nejšťastnější, neboť staví oba pojmy juxtapozičně na hierarchicky stejnou rovinu (snad by se název měl týkat literárních směrů a žánrů nebo poetiky a komparatistiky, těžko říci). Podtitul, který vyzvedává českou literaturu, také ne zcela odpovídá charakteru díla Karla Krejčího a zejména tohoto výboru, v němž je česká literatura sice důležitá, ale tematicky a metodologicky zřetelně nepřevládá: jsou tu věci obecné, ale také přímo polonistické, což byla ovšem autorova doména, od níž vyrážel k dalším dosud neztečeným baštám literární vědy. Další poznámka se týká výběru studií. Kromě tří z polštiny přeložených, které jsou tak zpřístupněny českému čtenáři (ačkoli každý skutečný zájemce by měl odbornému polskému textu v podstatě

rozumět a jiný čtenář asi do takového výboru nenahlédne), jsou to věci publikované v běžně dostupných, navíc tehdy renomovaných periodikách. Nechci tím říci, že tento výbor je edičně zbytečný, spíše že by měl být asi invenčnější, pokud jde o znovupublikování spíše zasutých a neznámých textů. Dost dobře mi také není jasné řazení jednotlivých příspěvků, v němž se obecné, většinou komparativně pojaté příspěvky střídají s analytickými; možná je to i záměr.

Výbor je jinak udělán se značnou akribií a znalostí různých kontextů a nese také pečeť editorovy odborné orientace původní i pozdější (jihoslovenské filologie, sorabistika). K vlastní editorské práci a literárněhistorické a dokumentární kvalitě se vyjadřovat nemohu, neboť jsem se Karlem Krejčím z tohoto hlediska nezabýval, ale edici by jistě prospěl podrobnější vhled do pozůstalosti Krejčího, jeho korespondence apod.

Ve Svatoňově úvodní studii jsou zaznamenány dobové, historické a metodologické souvislosti díla Karla Krejčího, jakož i jeho biografické mezníky, jichž byl autor pojednání často svědkem. Znovu musím jen zopakovat, že si nejsem jist, zda bohemistika by měla být tematickým jádrem, od něhož vybíhají evropské přesahy, spíše se domnívám, že Krejčí hledal pro českou literaturu místo v širších souvislostech, k nimž sám prošel zejména polskou branou (tedy název editorovy závěrečné studie Hledač a vykladač evropských souvislostí slovanských literatur je z tohoto hlediska případnější; stejné konotace ostatně má i naše kolektivní monografie z roku 2006¹), ale to je jistě věc další diskuse. Samozřejmě taková závěrečná rekapitulace nemůže dopodrobna analyzovat vše důležité: takovými místy, jež si žádají rozvinutí, je např. Krejčího zednářství, jeho vztah ke genologii (byl hodně osobitý) a zejména jeho pojetí tzv. Západu a Východu. To, že pro Krejčího byla tato opozice důležitá, je zdůvodnitelné také dobovými souvislostmi: Frank Wollman hledal spíše společné mediteránní kořeny, i když se touto problematikou zabýval.² Sám pokládám tuto opozici za příliš lacinou polarizaci hlubinných kulturních proudů a příklon k módním pojmům, podpořeným ještě intenzivněji od dob studené války jak badateli ze západní Evropy a USA, tak ruskými odborníky, kteří tak zdůrazňují ruskou výjimečnost, i když samotné pojmy jsou samozřejmě širší povahy (a jak se s těmito pojmy pracuje dodnes, dobře víme).

Pokud jde o nosnost díla Karla Krejčího, jak je v tomto výboru prezentováno, nutno vidět, že některé studie k nám dnes promlouvají jako důležitější,

¹ *Karel Krejčí a evropské myšlení*. Eds. Ivo Pospíšil – Miloš Zelenka. Brno: Slavistická společnost Franka Wollmana, 2006.

² Viz naše nové vydání jeho klíčového spisu: WOLLMAN, Frank: *Slovesnost Slovanů*. Eds. Ivo Pospíšil – Miloš Zelenka. 2. vyd. (1. vyd. 1928). Česká asociace slavistů ve spolupráci s Ústavem slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Středoevropským centrem slovanských studií a Slavistickou společností Franka Wollmana. Brno: Tribun EU, 2012.

jiné jako spíše marginální, ale to se ovšem může v průběhu další recepce třeba i zásadněji měnit. Každý komparatista vychází ze znalosti určitého okruhu, na který vrství další: u Krejčího je nejvýraznější a nejkompetentnější zcela přirozeně polonistická a bohemistická linie. Tam, kde se pouští na tenčí led jiných filologií, inklinuje k zjednodušování nebo příliš vypouklému vidění jevů, ale to je běžné také u jiných výrazných slavistických osobností včetně Franka Wollmana. To je například typické pro studie o fyziologické črtě, dále o Havlíčkově pojetí Ruska, která je navíc také dobově podbarvena, snad i pro obecné polohy rodového románu ve studii o *Nocích a dnech* Marie Dąbrowské, možná i pro obecně načrtnuté teze o literaturách Západu a Východu z roku 1969.

Jestliže se současní editoři odhodlávají vydávat výbory z díla některých koryfejí své vědy, mají k tomu především důvod metodologický a tematický a také jej berou jako záminku k vlastnímu výkladu autora a často i polemiku (explicitní nebo implicitní) s předchůdci: snad je to v kostce i důvod této edice. Smyslem takové edice je upozornění explicitní (v úvodech a závěrech, případně edičních poznámkách) i implicitní (samotnou publikací) na nosné momenty tak, jak se jeví z dnešního úhlu pohledu. Tím tato edice vlastně odpovídá na odmítání reedic, zvláště pokud jde o zasutá a těžce dostupná vydání, což se však většiny publikovaných příspěvků netýká. Čtenář sám uvidí, co je nosné a co nikoli, ale i na to mohou existovat různé názory. Z toho důvodu rozsáhle citované a stručně komentované recenzi odmítnutí edice Krejčího *Sociologie literatury* nestojí za obsáhlejší vyjádření, neboť sama recenze svědčí o zásadních neznalostech a hlavně nemírném sebevědomí a aroganci jejího autora, ale to je v dnešní době zcela běžné.

Stalo se zvykem komentovat díla minulosti, včetně literárněvědných, „vyváženě“, tedy rozdělit je na to, co je nosné a co nikoli. To v případě Karla Krejčího lze učinit jen velmi obtížně, i když jsme byli povinni říci, co se tak k nynějšímu momentu jeví. To však svědčí spíše o úrovni našich současných znalostí, kdy neúměrně vyzvedáváme úroveň současného poznání a často nám unikají skryté nebo poloskryté podněty, s nimiž dnešní doba zatím nekomunikuje nebo komunikuje méně. Hovořil jsem v jiné souvislosti, a to žánrově, o „chemii“ vazeb neboli valencí, které vykazují slučovací inertnost, netečnost nebo naopak ostrou reaktivitu. To se však v průběhu vývoje mění. Je možné, že v budoucnu bude navázáno nové spojení s dílem K. Krejčího a že se nám jako podnětné budou zdát jiné části jeho díla. Úkolem editora je tedy objevovat v rámci dnešního stavu věděni i se schopností anticipační jisté úchytné body. Například u Krejčího *Sociologie literatury* je to prostorové vidění: 40. léta 20. století nebyla jen dobou nacistického útlaku, ale také nových pohledů na stav světa, jenž se naráz jevil jinak: nemysleme si, že lidé té doby byli nějak méněcenní nebo neměli dost informací – a stejně tak jejich editoři. V případě takového rozsáhlého výboru, v němž je většina věcí i jinak běžně dostupných, jde o akcenty samou

publikací a také komentováním. Vypadá to, že klíčovým se editorovi jeví mimo jiné protiklad Západ – Východ, což ovšem koresponduje se současným směřováním jeho pracoviště odvozeným možná mimo jiné z „dávných“ brněnských svazků³, na něž si jistě někteří čelní pracovníci dnešního Slovanského ústavu pamatují (jako jeden z těch, kteří u jejich zrodu tehdy také spíše z nutnosti stáli, vím, že byly vyvolány silnými dobovými kontexty): to je jistě zcela legitimní; méně zdůrazněných „topoi“ potom zůstává více.

Přítomnou edici Karla Krejčího – nehledě na připomínky – nutno hodnotit pozitivně: čím více bude příležitostí, aby se mladá a mladší generace s dílem Karla Krejčího seznamovala, tím lépe. Nakolik měl editor i další původci a poradci antologie v znovuydaném svazku většinou snadno dostupných studií a vlastních axiologických akcentů šťastnou ruku, se však ukáže až z delšího časoprostorového odstupu.

Ivo Pospíšil

ČESKÝ PRŮVODCE SVĚTEM LITERÁRNÍ GENOLOGIE

Ivo Pospíšil: *Literární genologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 118 s.

Genologie je poměrně mladou disciplínou literární vědy. Její praktické počátky sahají do konce 19. století, když v roce 1890 Ferdinand Brunetière napsal svou práci o dějinách literárních žánrů ve francouzské literatuře. Od té doby se genologie rozvíjela, hledajíc si dlouho své místo v rámci literární vědy. Jako samostatná disciplína se konstitovala až v 20.–30. letech 20. století, v této době získává i své jméno: poprvé o ní jako o genologii promluvil na stránkách časopisu *Helicon* literární vědec a „papež komparatistiky“ Paul van Tieghem. Z genologie se postupem času stala uznávaná disciplína mající své stoupence, nejen ve Francii, kde původně vznikla, ale i v dalších evropských zemích.

V českém prostředí vychází pozoruhodná monografická práce brněnského literárního vědce, slavisty a komparatisty Iva Pospíšila. Genologie patří k hlavním oblastem jeho působnosti, věnoval se jí v monografiích *Rozpětí žánru* (1992), *Genologie a proměny literatury* (1998), konkrétně kronikový žánr zkoumal v pracích *Ruská románová kronika* (1983) a *Labyrint kroniky* (1986), románový žánr v práci *Ruský román* (1998) nebo *Ruský román znovu navštívený* (2005). Jeho nová publikace *Literární genologie* je osobitý průvodce světem

³ *Západ – Východ: genologické studie*. Boskovice: Albert – Masarykova univerzita, 1995; *Západ a Východ II: tradice a současnost. Literární směry a žánry ve slovanských a západních literaturách jako reflexe stavu světa*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.